

SZERKESZTŐ
SZOKOLY VIKTOR.
(Dohány, tca 1. szám.)

Megjelenik minden csütörtökön, széfőle képpel ellátva.
Előfizetési ár: Egész évre 6 frt; félévre 3 frt; negyedévre 1.50 kr.
Előfizetheti minden postahivatalnál és könyvárusnál.
Hirdetések díja: 1 hasábos petit sor 7 uj kr.

KIADÓ TULAJDONOS
az „ATHENAEUM,”
(Barátoktere 7. szám.)

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

„HAZÁNK S KÜLFÖLD”

című, számos illusztrációval s pompás színes-nyomású műlapokkal megjelenő,
és a

„HETI POSTA”

című illusztrált politikai hetilapokra.

A „HAZÁNK S KÜLFÖLD” 1870. évi egész éves előfizetői (habár csak évnegyedenként fizetnének elő) a csomagolási 30 kr beküldése után ingyen részesülnek 1870-re szóló nagy színes műlapunkban, mely az ideinek alakjára nézve párja lesz s

„Bem tábornok jutalma”

címmel szabadságharcunk egyik legmeghatóbb jelenetét ábrázolja.

A „HAZÁNK S A KÜLFÖLD” ELŐFIZETÉSI FELTÉTELEI:

Egész évre 6 frt. — Jan.—jun. félévre 3 frt. — Jan.—márc. évnegyedre frt 50 kr.;
(Az új jutalomkép csomagolására 30 krajcár.)

A „HETI POSTA” előfizetési feltételei:

Egész évre, (januártól dec.) 4 ft. Félévre (jan.—jun. 2 ft. Évnegyedre (jan.—márc.) 1 ft.

Szokoly Viktor,
felelős szerk.

Kiadó tulajdonos az „Athenaeum-társulat.”
(Barátok-tere 7. szám.)

TARTALOM.

Cikkek: „Gróf Guyon Rikárd honvédtábornokról.“
*Szokoly Viktor*tól. (Folyt.) — „Thusznelda.“ Beszély.
Major Bélától. (Folyt.) — „Egy kiirtott ember-törzs-
ről.“ — „Vándorlásaim Észak-Amerikában.“ *Rosty Pál-
tól*. (Folyt.) — „Az agy nagysága és alkata, viszonyítva
működéséhez.“ *Sz—gtől*. — „Egy magyar ember pere
Bécsben.“ *Kászoniytól*. — „Amerikai rabló.“ —

„Egy hét története“ *Vadnay Károlytól*. — „Vegyes
közlemények.“ — „Ujdonságok“

Képek: Gr. Guyon Rikárdné, sz. Spélyi Henriette
bároné. — Wapperli, a három utolsó tasmániai nő
egyike. — Angol képirásos rendelet a tasmániaiakhoz.
— Vasuti őrház az amerikai Pacific-vonalon. — Az
eltört heggedű.

Irodalom és zenészet.

— (*Bátori Schulez Bódog honvédtábornok* „Em-
lékiratai az 184 $\frac{1}{2}$ -diki szabadságharcból“) kiadva
Egervári Ödön által, közelebb jelentek meg egy kö-
tetben, több esataterv-rajzzal. Ára 1 frt 30 kr. Bátori
Schulez szabadságharcunk egyik leghősebb vezése és
szerenéses harcosa volt, kit kivált a bodrogh kereszt-
uri csata örökre emlékeztetésessé teendő. Emlékiratai for-
radalmi harcaink történetét érdekes és hiteles lapokkal
gazdagítják.

— (*Táboroszky és Parsch pesti műkereskedésében
megjelent:*)

1. „*Kornélia-csárdás*,” zongorára szerző Kecse-
méty Károly, pesti zenekar-vezető. Ára 60 kr.
2. „*Dalár-induló*,” zongorára szerző Scholtz Já-
nos; ára 60 kr.
3. „*Schneider Fanni polka*,” zongorára Körner
Antaltól; ára 50 kr.
4. „*A szív-tolvaj*,” mazurka, zongorára Engländer
Lajostól; ára 50 kr.

Szerkesztői üzenetek.

— *Pesten:* K. A-nak. „A téli zöld“ és „Szép vagy“
lapunkban nem fognak megjelenni.

— *Pesten:* L. J-nek. A kérdéses számokat szives-
kedjék egyenesen a kiadó-hivatalban reklamálni. A mi
ama bizonyos könyveket illeti, azok egészen az illető
kiadók tulajdonai.

— *Pesten:* T. J-nek. Azon korszakból megrázó és

hí háttér nélkül minden elbeszélést mondva csinált vi-
rág. Ilyen ez is.

A kiadóhivatal üzenetei.

— *Győr:* Cs. József urnak. A múlt év okt—dec.
folyamával már nem szolgálhatunk.

Ujdonságok.

* (*A betűszedők felmondása folytán*) vasárnap
óta a pesti lapok csak felényi tartalommal jelen-
nek meg. A „Hazánk s Külföld“ jelen száma még a
rendeshez hasonló, miután vasárnapig legna-
gyobb része el szokott készülni. Testvér-lapunk, a
„Heti Pósta“ azonban már csak félívnyi tartalom-
mal jelenhetik meg. Mily terjedelemben jelenhet
meg a „Hazánk s Külföld“ legközelebbi száma,
még nem tudhatjuk, de reméljük, hogy addig a
nyomdai munkások visszatérnek a dologhoz.

* (*A Kisfaludy-Társaság idei nagygyűlése*) szo-
mbaton volt az akadémia disztermében, de jelenleg
nem volt oly nagy közönsége, mint a múlt évek-
ben. Toldi Ferenc másodelnök megnyitó-beszédje
után Greguss Ágost terjesztette elő ítáirkai jelen-
tését, melyből kiemeljük a következőket: Kisfal-
ludy Károlynak a kerepesi temetőben roskadozó
sírhalma a múlt nyáron teljesen rendbe hozatott
s az e célra boglyított összegből még 100 frt ma-
radt vissza a társaság pénztára részére. A társa-
ság vagyona 36,000 firta megy, melyet a magyar
földhitelezet kezel. — A pártoló tagok száma
300. A pártolói könyvilletménynek teljes megjele-
nését a nyomdai munkahalmozás késleltette. Min-
den, e célra szolgáló 4 kötet rövid idő alatt a pár-
tolóknak megküldetik. Az utolsó kötet különösen

Pákh Albert műveit fogja tartalmazni. — Az
„Évkönyvek“-ből eddig 3 kötet jelent meg. A
4-ik még e hó folytán kinyomatik s az 5-kel együtt
az alapító tagok még ez év folytán kézhez kap-
ják. — A társaság kiadványai közt legjelesebbek
Shakespeare műveinek magyar fordításai. Nem
sokára az egész shakespeare-i műveket birandjuk
magyarul. — Birálatra vannak kiadva a többek
közt Aristoteles és Calderon egyik műve. Bartalus
István „Magyar Orpheus“-a a társaság pártfogása
mellett jelent meg. Greguss felemlíté még a tár-
saság tagjainak munkásságát, az évközben tar-
tott felolvasásokat s elősorolá az újabban történt
tagválasztásokat. Egyszermind megemlékezett a
társaság egyik 5 hó előtt elhunyt jeles tagjáról,
saját öccséről, Greguss Gyuláról. Az általa
testvéröccsére készített emlékbeszédet Vadnai
Károly olvasta fel. Következett még a „kis fiamra,
című szép költemény elszavalása Dalmady
Győző szerző által, s Rákosi Jenő tagtól egy
„Szép Ilonka“ című drámai töredék felolvasása.
Végül Tóth Kálmán tett jelentést az 1869. évi pá-
lyázat eredményéről. A pályázatra beadott művek
közül abszolút becűsnek egy sem találtatván, a ju-
talom nem adatik ki. A 1. száma pályamű dicűsre-
tlen nem tartatva. A felbontott jelűleg dícsűre-

HAZÁNK S A KÜLFÖLD.

Ismeretterjesztő, szépirodalmi és társaséleti illusztrált hetilap.

6. szám.

Pest, 1870. Febr. 10.

VI. évfolyam.

Gr. Guyon Rikárd honvédtábornokról.

— Szokoly Viktortól. —

(Folytatás.)

A szerencsétlen temesvári csata után következtetett visszavonuláskor gróf Batthyány egyik puszta táján éppen azt kérdezé Guyontól a gazdatiszt: „Vajjon már most mit kell tenni?” midőn a számos utasítás-adás közt egyszerre csak azon kiáltás hangzik, hogy: „Az ellenség! az ellenség!” Guyon erre a szarvas-marhákat még gyorsan a magyar sereg után szállíttatta, maga pedig *Longworth*-tal,

övé, s így nem engedelmeskedett. Guyon tehát maga vezényli a századot az ellenségre. Nem volt vesztegetni való idő. A támadást visszaverik, Guyon lova elesik s egy vértés keresztül nyargal rajta, úgy hogy Guyon is a vértés alatt fekszik a földön. A császári parancsnok lovas osztályával előre nyomul, hogy Batthyány igen számos kocsiját elvághassa a magyar katonaságtól.

Gr. Guyon Rikárdné, sz. Splényi Henriette báróné.

az angol „levelező“-vel a csak egy lovasszázadból állott hátvédhez nyargalt, mely különben jóformán meg sem alakulhatott, minthogy a szénásszekerek is mind ezen lovassághoz csatlakoztak. Az ellenség egy lovasosztállyal tört ezen századra, mire Guyon rendeletet ad a tisztnek, hogy intézzen viszonttámadást. A tiszt sajtáságos mosoly kíséretében azt válaszolja, hogy e század nem az

Azok, kik Guyont elesni látták, holtnak is hívék. Darab ideig csakugyan kábultan feküdt, de magához térvén, észreveszi, hogy néhány vértés ugyancsak buzgón fosztogatja az elesetteket, miből következteté, hogy a csatatérek ezen embertelen hollóit az ő tábornoki egyenruhája csak hamar magához fogja vonzani. Ekkor szerencsére megpillant egy szénásszekeret, s hogy hátulról

védve legyen, gyorsan ahhoz szökik, helyesen következtetvén, hogy a vértések csak egyenként fogják őt megtámadni, miután egyenként kutatnak zsákmányt, s így nem is láthatták meg őt egyszerre mindnyájan.

Valóban így történt. A vértések egyenként támadták meg, kettőt vagy hármat leterített közülök, ráveté magát az egyik gazdátlanul maradt lóra, sűrű köpenybe burkolódzék, paripáját megsarkantyuzá s a közte és övéi közt levő osztrák lovas osztály közé vágatott: „Rechts und links displaciren!“ (Jobbra-balra szakadozz!) szavakat vezényelvén. A vértések azt hívék, hogy osztrák főtiszt vezényel, utat nyitottak, s Guyon bátran lovagolt el közöttük, s ezek csak akkor vették észre a rászedetést, midőn már soraikon túlhaladt. Utána ugrattak most, lövésekkel üldözték, de hála istennek, — későn.

Azok, kik Guyont elesni látták, a miéink közt hírért terjesztették, hogy meghalt. Azonban Dembinszky — avagy Mészáros — tanácskozott a tisztekkel s elhatározza, hogy e halálhírt elleplezik, nehogy a legénység nagyon lehangolódjék s mert még egy csatát reméltek; de a katonaság már kérdészködött, hogy vajjon Guyon hol van? — Egyszerre hangos lódobogás hallik. Guyon vágatott elé, s erre zajos „éljen“ harsogott fel minden felől. A tisztikar ép úgy, mint a tábornokok, csodálkozva tekintettek reá, s neki el kellett beszélnie újabb kalandját. Jelen volt e jelenetnél *Eberhardt* is (most olasz ezredes), ki az itt elmondottaknak bizonyosága lehet.

A magyar hadjáratban Guyon alól összesen három lovat lőttek ki; köpenye a rajta átfuródott golyóktól olyan vala, mint a rosta; csáklója össze-löve, összevágva, s kardkötőjét is elvitte egy golyó, testét azonban egyetlenegy sem sértette meg. Nem hiába szokta mondogatni, hogy csak az a golyó talál, melynek hátat fordít a katona!

Guyonról, Törökországba kibujdosása előtt, még két nevezetes tényt jegyezhetünk fel. Az egyik Haynau osztrák altábornagyhoz Lugosról intézett válasza 1849. augusztus 14-dike éjjeléről, tehát akkorról, midőn az oly kimondhatlan gyászt maga után vont *föltétlen fegyverletelt* Görgei már végre hajtotta Világosnál. Guyonnak ezen, sajátkezüleg írt levele birtokunkban van, s itt alább szórul szóra közöljük a nevezetes okmányt, helyesirás hibáit is megtartván. Guyonnak ezen levélben *akkor* felsorolt föltételein némelyek tán mosolyoghatnak, de az egésznek nemes, hősies, loyális s mindenekfölött hazafias hangja forradalmunk ezen hősnének jellemét annál fényesebb világításba

helyezi, minél sötétebb volt nem messze tőle a világi arány.

Guyon tábornok válasza Haynau altábornagyhoz.

*Von den ungarische Süd
Armée Commandant.*

An den Kommandant

den k: k: Reserve Armees.

Mitternacht, August 14-ten 1849.

Ihr Aufforderung von heute Früh habe ich durch Ihre Parlamentair, Rittmeister — eben erhalten, wo Sie mir auffordern, die Waffen zu strecken, etc. etc.

Ich habe die Waffen ergriffen, um die ungarischen Constitution — die wir durch Befehle Sr. Majestet Ferdinand 5-ten zugeschworen haben — zu vertheidigen, und ich glaube von Gott den Almächtigen recht zu thun. Sollte der Kaiser von Oestereich, Franz Joseph di ungarische Constitution von 15-ten März 1848. garantiren und frei Pardonn für ein jeden in Ungarn ohne ausnahme publiciren, dann werde ich die Waffen strecken und sein befehl in so weit sie mit die Constitution einig sind, in alles gehorhen. Bis dann aber werde ich die Constitution mit alles in meine hand stehende macht vertheidigen, und bis zum lest-n mann und zum lest-n Troffen blut die Oestreichische macht die stirne bitten.

Lager zu Lugos.

Gf Guyon.

General u. Armees Commandant.

Utolsó tette pedig magyar területen az volt, midőn a török földre menekülő *Kmetty* tábornokot néhány tisztjével együtt kiszabadítá az oláhok kezéből. *Kmetty* tudniillik az oláhok csekély számú kisretével együtt elfogták s egy malomba zárták. Hogy magyar hőseink még életben valának, csupán az olákok határozatlanságának köszönheti, kik nem bírtak abban megállapodni: vajjon fölakaszszák, nyársba huzzák, vagy miképen végezzék ki szerencsétlen *menekülő* foglyait. Ugy látszik, legtöbben azon terv felé hajlottak, hogy rájuk kell a magyar foglyokra gyujtani a malmot, midőn Guyon egy csapat dzsidással előtünt. Az oláhok a dzsidásokat osztrák katonaságnak tekinték, azért feléjük mentek s így szóltak: „Néhány madarat fogtunk számotokra: egy nagy magyar katona urat, más egyebekkel.“ — Guyon észrevevén tévedésüket, folytatja: „Nos, és hol tartjátok azokat a magyar madarakat; hadd lássam előbb őket, mielőtt rájuk gyujtanátok a fedelet.“ A magyarokat erre előhozták, Guyon megmenté őket s velük együtt tovább sietett Törökország felé.

Az erdélyi veszedelmes utakon, számtalan veszély közt, éhezve és sokat szenvedve, Guyon *Kmetyn* kívül még Bem és b. *Stein* tábornokokkal s több törzs- és főtiszt kíséretében bujdoskolt Vidíniig, hol gr. Batthiány Kázmérral együtt hosszabb időt töltöttek; a törökök részéről kitünő vendégszeretettel fogadtatván.

Azután Konstantinápolyba ment, s itt érkezett hozzá neje, született báró *Splényi Henriette* gyermekeivel együtt, ez a szilárdlelkű honleány, kit az osztrákok 8 hónapig fogságban tartottak a pozsonyi várban, ezalatt semmi tudósítást sem lévén szabad férjéről kapnia. Nyolc hónapig tartott fogsága után kényszer-utlevelet (Zwang Passt) kapott, melynél fogva el kellett hagynia hazáját, bizonyos meghatározott rövid idő alatt.

Mielőtt befejeznék e sorokat, még néhány szót Guyonról. Miután a hős honvédtábornok 1856-

ban Konstantinápolyban hirtelen meghalt, csatládja véleménye szerint megmérgeztetés következtében, az özvegy visszatért Magyarországra, beteg anyját meglátogatni. Vagyona itthon a Bach-kormány által elkoboztatván, családjával Párisba költözött, hol gyermekei neveltetéséről a francia császár gondoskodott.

Guyonné ritka jellemű nő volt, ki nem hajlott meg a sors csapásai alatt, ki férjének hű követője, gyermekeinek leggondosabb gyámja s azon elveknek, melyekért férje harcolt, mindvégig tántoríthatlan híve volt. Párisban, 1869. szeptember 8-dikán húnyt el, s míg férje porai török, hős Garibaldista fia teste olasz földben nyugosznak, azalatt a legjobb nő és anya, övétől s hazájától távol, a mont-parnassi temetőben nyert végső menhelyet.

(Folytatás következik).

Th u s z n e l d a.

(Beszély.)

— *Major Bélától.* —

(Folytatás.)

III.

Másnap reggel a gazdaságot néztük körül lóháton.

Épen nyomtatás ideje volt. A főfigyelem és munkásság a cséplő-gépre irányult.

— Ez a dolgok rendje, — mondá Miklós, kin az éjjeli virrasztás nem látszott meg, egymás után jön sorban a munka, mely mintegy központját képezi a gazdálkodásnak. Én mindig úgy képzelem, hogy a földművelés működése épen olyan, mint egy organikus testé. Eszik és emészt. A cséplés például szerintem az emésztés processusa.

Helyes megjegyzései voltak ennek a Miklósnak néha, kivált mikor nem Thuszneldáról beszélt.

A birtok különben szép nagy volt, és tagosítva tisztán.

Széles táblákról nagy dülögös szekereken hordták be a kereszteteket a cséplő-gép felé. Itt élénk élet uralkodott, éneklés, fütty, vig szivaj; a gép egyhangulag zúgott, kattagott közbe.

El tudtam volna e rendszeres sürgést-forgást nézni estig. Alig vettem észre, hogy délre jár az idő, mire haza tértünk.

Ebéd utánra volt kitézve a nagyszerű látogatás. Lehetőleg kicsinosítottuk magunkat, s elindultunk a falu tulsó végén emelkedő kastély felé.

A falu olyan, mint más falu. Egy széles fűtea, két nagy árok, fák, fehérre meszelt házak; bel-

jebb girbe-gurba sikátorok, istalók, kalyibák, szérüs-kortek.

A kastély dombon épült. Büszke kilátás nyílt erkélyéről a róna tájra. Látszott rajta, hogy egykor az egész vidéken uralkodott. Most ez az uralom szűkebb körre szorult, de azért az ódon épület méltósága megmaradt.

Szellős folyosók, magas ablakok, annyi szoba, hogy fele is sok volna, mint Laci bácsi mondani szokta.

— Ördögös sokba kerül a fentartása. Aztán meg ilyen nagy akol után több adót is rónak az emberre.

Hancim hát apjától vette át, s az az érleme legalább meg volt, hogy igyekezett jó karban tartani.

Miklós már mikor a parkba befordultunk, nyugtalan lett. Onnan kezdve aztán mintha kicsérleték volna, még annál is szóztalanabb, lehagoltabb, szórakozottabb volt, mint milyen azelőtt.

A teremben csak az öreg Laci bácsit találtuk.

Miklós alig tudott bemutatni. Szemei mindig a belső ajtón függtek, mintha folytonosan várt volna valakit.

Csakugyan várt is valakit. Thuszneldát.

S várakozása eredményes volt, mert csakhamar belépett rajta Thusznelda és nővére.

A nagyságos asszony már nem volt többé fiatal,

bár még mindig szép, nemes magatartású, büszke, méltóságos urnő.

De Thuszneldát tudom, hogy senki és sehol sem hagyta volna egy nézésre.

Gyönyörű leány volt, magas, széke, majdnem átlátszó fehér rózsás arcbőrrel.

Termetére és modorára nézve sokban hasonlított nővéréhez, hanem sokkal több búbáj, csáb rejlett minden mozdulatában, tekintetében.

Itt a bemutatást Laci bácsi vitte véghez, mert Miklós mozdulni sem akart helyéről, mintha meg lett volna ígézve.

Thusznelda hibátlan, folyékony magyarsággal örült a szerencsének, aztán egy futó pillantásra is alig méltatva szegény Miklóst, leült az ablakhoz, valami női munka mellé.

A társalgás általános tárgyak körül forgott, melyben, mint új ember, én vittem a legfőbb szerepet. Miklós kedvetlen, gondolkozó, zavart volt. Ajkait harapdálta és bajsztát pödörgette. Látzott rajta, hogy mindenütt inkább szeretne lenni, mint itt.

Szegény bohó szerelmes! No ha te mindig így viseled itt magad, mint most, akkor nem csodálom, ha nem nagy mértékben dícekedhetel Thusznelda kegyeivel.

Annyit az első föllépésből láttam, hogy e szép német leány teljes öntudattal bíró, művelt, nagyvilágban forgott delnő volt.

Az ilyenekkel legjobban meg lehet pedig egyezni. Hanem szegény Miklós szerelmes volt bele. Ez elvette minden önbizalmát.

Ez az indok engem nem fészélyezett. Azért teljes vakmerőséggel oda ültem a csábos lény mellé s beszélgetni kezdtem vele, egyenesen hozzá intézve szavaimat.

Nem térhetett ki, ha akart volna is. De nem is akart.

Mentegette magát, hogy még nem bírja teljesen a magyar nyelvet; pedig oly tökéletesen beszélt, mint bármelyikünk. Még az idegenszerű kiejtés is illett neki nagyon. Egy cseppet sem csudálkoztam felette, hogy Miklós barátom fejét úgy megzavarta.

Az enyémmel is majdnem ugyanazt eszelekedte. Sokat beszélünk együtt általános dolgokról, iro-

dalomról, művészetéről, a falusi élet élveiről, magányról, gondolkozásról, aztán apránként egy kis bölcsészetre, egy kis lélektanra tért át beszélgetésünk, ábrándra, csillagra, holdsugárra, szelőló-suttogásra, madárdalra, csermelymormolásra. Mindez önkénytelenül, apránként, a nélkül, hogy jóformán észre is vettem volna. — Ő oly derék, finom gondolkozásmódot, oly magas világnézetet, oly hajlamot a költészetre s mégis oly tisztult gyakorlati felfogást áruolt el, hogy el voltam ragadtatva.

— Hisz ez pompás leány! — mondám hazamenet Miklósnak.

— Meghiszem azt, — mormogá ő, fejét lógatva, — de mit használ? ha nem szeret.

— Valjon csakugyan nem szeret?

— Ellenszenvvel van irántam.

— Ki tudja? Legközelebb ha ismét eljövünk, üterére fogok tapintani e tekintetben. Természetesen csak ha megengeded. Hátha tehetek valamit érdekedben.

— Igen, legalább megtudjuk ellenszenvének okát, mert én nem is képezem. Tény az, hogy én nem tudok vele úgy beszélni, mint te.

— Hja, mert én nem vagyok bele szerelmes, mint te.

(Folyt. köv.)

Wapperti, a három utolsó tasmániai nő egyike.

Egy kiírtott ember-törzsről.

I.

Lapunk első évi folyamában Rónay Jácintot, munkatársunk derék cikksorozatát irt volt „Né-

mely ember-fajok kihalásáról,“ hol a tasmániaiakról is megemlékezett.

Ezen érdekes ember-törzsről, (melynek utolsó

férfia s három utolsó asszonya néhány hó előtt Hobarttownban, az új kormányzó asztalánál mint vendég s mint ritkaság jelent meg, s kiknek ma már egyike sem él!) Bonwick Jánostól Londonban igen érdekes könyv jelent meg, mely őszintén, leplezetlenül festi ezen szerencsétlenek kiirtásának sötét drámáját, mely örökös szégyenfolt az európai civilizáción.

Tasmania a legújabb világrésznek, Ausztráliának egyik szigete, s lakói az anthropologok által „ausztráliai négeknek“ nevezni szokott emberek voltak.

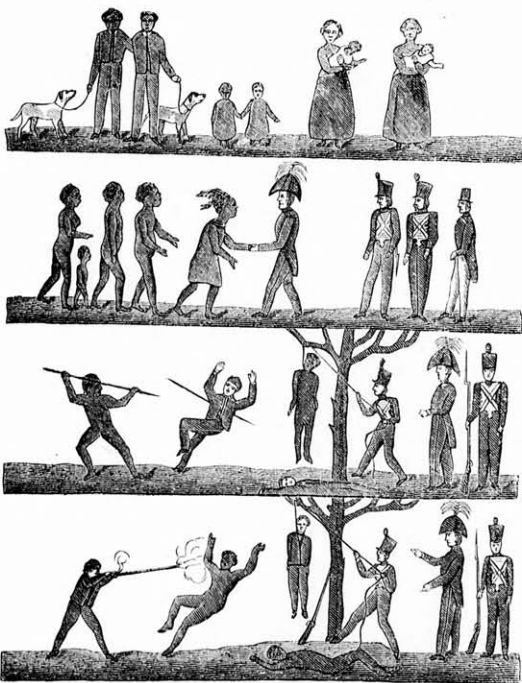
Ezen fekete nép azon fehér hajósok irányában igen szelíden viselte magát, kikkel időnként érintkezésbe jutott. —

D'Entrecasteau (1792.) s Baudin (1802.) utazók nem győzik eléggé dicsérni ezen „udvarias és béke-szerető vadakat.“ Még akkor is nyugodtan viselték magukat, mikor előjöttek az angolok, s minden kérdés nélkül elvették tőlük vadászterületeiket. E pillanattól kezdve két egymástól tökéletesen elütő ember-törzs állott szemben egymással, melyek utóbija kezdé meg a viszályt. Az európaiak Anglia népének salakjából: csalók, tolvajok, utonállók, gyilkosok és hamisítókából állottak; ezek számüzött bűnösök, fegyencek voltak. A fekete pogányoknak legelősbben is ily „civilizált keresztényeknek“ kellett érintkezésbe jönniök, s ily emberek vallását tukmálták rájuk!

A megható dráma már 1804-ben kezdődött meg. Ez év május 3-ikán 300 fekete férfi, nő s gyermek jött békésen a kénguru (zacsós állat) vadászásáról, s a taszániai hivatalos jelentések is igazolják, hogy minden ellenséges indulat tanusi-

tása nélkül, barátságosan közeledének egy csoport angol katona felé, midőn ezek minden ok nélkül, egymásután több izben sortüzet adtak rájuk, s így közülök igen számosat terítének le holtan. — Ez izben a fekete embereknek még csak lándzsájuk sem volt.

Természetes, hogy a benszülltek ez időtől kezdve gyanakvókká lettek s nem igen mutatkoztak; a fehérek pedig mindig ellenséges támadásoktól tartottak részükről, s ha a taszániaiak a testvéreiken elkövetett szégyenletes orgyilkosság miatt — a hol alkalmuk nyílt reá, — megboszulták ma-

Angol képirásos rendelet a taszániaiakhoz.

gukat, a fehérek „vérszopó barbároknek“ nevezték őket. A brit katonaság ép úgy, miként a számüzött fegyencek, mindennap tele itta magát rummal, s midőn részeket voltak, csupa mulatságból hajtóvadászatokat rendeztek a „niggeerek“ ellen, s ilyenkor egyszersmind fekete leányokat s asszonyokat is raboltak. Tasmania kormányzó egyik okos rendeletet a másik után bocsáták ki s a feketék kimelését parancsolták, de biz' ezen rendeleteknek senki sem engedelmeskedett. Egyik 1813-ben

kelt kormányzó rendelet azt mondja, hogy nem lehet a feketéktől rossz néven venni, ha hogy adott alkalmakkor megboszulják magukat, miután kegyetlen és embertelen dolog, gyermekeiket rendszeresen elrabolni. Az angol hírlapok intései sem használtak. A „Hobartown Gazette“ 1824-ben így írt: „Egészben véve ezen gyarmat fekete benszüllöttjei a világ legbékeszeretőbb emberei.“

A nők és gyermekek elablása meg nem szűnt. A feketék nem jöttek be többé a városok és falvakba, mert ott elvevék gyermekeiket, kiket

rabszolgákká tettek. Hiába tiltakozott számos jó-
ra való ember ezen ocsmányságok ellen.

Hivatalosan van bebizonyítva, hogy minden,
különösen az 1819-ben történt mérszárlások okai
a fehérek valának. Bonwick így szól: „A benszülöttek
nem akartak és nem tudtak rabszolgákká lenni;
nem akarták és nem tudták azon fehérek szokásait
és életmódját elszajátítani, kik elrblák tőlük
országukat. A civilizáció köpenye nem illet rájuk,
s rájuk nézve lehetlen volt nem a bozótokban,
hanem a városokban élni. Mi gonosz szellemekként
rontottunk volt reájuk, s már lehetlenünk is
vesztükre szolgált. Megzavartuk egész életüket.
A mi Tasmaniába érkezésünk a nyomor története,
melynek minden lapja vérrel van beírva. Örögi
hajlam volt bennünk védtelen teremtményeket
kinozni, s telhetlen vágy, mely irgalmatlanul
s a legbrutálisabb módon tölté kedvét a kegyetlen-
kedésben. Magam hallám többeket így szólani:
Ha egy feketét ölök meg, annyi mintha egy
madarat ejtenék le a fáról. Régebben általános
volt a szólam: hogy ennyi meg ennyi „fekete
varjat“ irtott ki ez vagy az. Vadászatra
kényszeríték és ily „fekete varjakat“ löni
mentek. A Wellingtonban megjelenő hirlap egy
izben így irt: „Több embertől magunk fölül
hallottuk, hogy már megszokták a fekete
emberekre vadászatok tartani a végből,
hogy *kutyáknak legyen mit emiök*.
Mégmérgezett pálinkával is pusztították
őket. Nagyon rossz eredménye volt annak,
hogy 1806-ban, az éhínség idején, a fegyenceknek
megengedték a szabadba vadászatra me-
hetni. Ezeket a feketéket eleintén jól fogadták,
ők azonban a vendégszeretetet utálatosan
viszonozták: erőszakot követtek el a nőkön
s elrblák a gyermekeket s azzal dicsekedtek,
hogy igen sok verebet, azaz benszülöttet
löttek le.

Minden fogalmon felül gyalázatos azonban,
hogy a fekete asszonyokkal bántak. Elrabolták
őket családjuk köréből s elhurcolták a fehérek
kúnyháiba, hol kegyetlenül bántak velük. Rossz
utazó 1819-ből így beszél: „Találkoztam egy félig
éhen halt, fatörzsökön ülő fehér emberrel,
ki panaszkodott, hogy ezelőtt három nappal
fogott volt egy fekete asszonyt s azt ökörláncal
a törzsök-höz kötötte; ő — úgy mond — még
vászoninget is adott ezen asszonynak, de a
„hálátlan“ lábát kiszabadította a láncból s az
— inggel együtt elszökött! — Akkor általános
szokás volt az elrablott fekete nőket ökörláncokkal
megkötözni. — Egy fegyenceel is találkoztam,
ki brutális lelki nyugalmal beszélé, hogy több
gyönyört okoz neki egy-egy feketét lölni,
mint egy pipa dohányt ki-

szívni, pedig ő szenvedélyes dohányos. — Két
európai madarakra ment vadászni, s midőn néhány
fekete megpillantotta őket, ezek igyekeztek
megmenekülni; egy már nagyon terhes asszony
nem bírván velük együtt futni, fára mászott fel.
A fehér vadászok egyike reá lött; a szegény
fekete asszony fölkiáltott s nem sokára ezután
egy ujszülött gyermek esett le a fáról!“

West nevű pap sem túloz, midőn így szól: „A
megsebesült feketéknek bezúzták koponyáját;
a gyermekeket tüzbe dobták s vonagló testükbe
szuronyt ütöttek.“ Az 1836-diki „Courrier“
nyilatkozt, hogy ezeket löttek le, kikre ugy
vadásztak, mint vad állatokra.

Sokkal hosszabb a véres tettek ezen sora,
hogysem végig elbeszélhetnők, s így a következőkben
Bonwick után nagyon összevonva adjuk a tör-
téneteket.

Természetes, hogy ily körülmények közt a feke-
ték is igyekeztek magukat megboszulni, a hol
lehetett, s hogy kegyetlenkedésükben vetélkedtek
a fehérekkel; ők azonban nem igénylék, hogy
civilizált keresztényeknek tartassák őket. Kiirtásuk-
ról később már maga a kormány is rendszeresen
gondoskodott. 1815-ben a fehérektől elszigetelni
akarván őket a kormány, határvonalat szabott ki
számukra; most már a sziget nyugati részén,
mocsárok és zord hegyek közt kellett lakniok.
A fekete benszülöttek azonban az angol hatóságok
hosszadalmas irodai stílusát sem nem értették,
sem nem tisztelték, fehér ember pedig nem
igen találkozott, ki a mocsárok közé ment volna
hozzájuk az angol dekrétumokat megmagyarázni.
Hogy tehát a hatóság mégis megérthesse magát
fekete alattvalóival, elhatározatott a rájuk vonat-
kozó rendeleteket illusztrációkban adni ki,
melyeket aztán — a kakadúk és oposzumok
javára — az erdők fáira szegeztek föl. Az angol
kormánynak egy ilyen *kép-írási* rendeletét közöl-
jük mai számunk 9-ik lapján, melyet ugyan első
tekintetre megérthet mindenki, melyet azonban
mégis átfordítunk sorról sorra:

„Ha béke lesz a fekete meg fehér ember közt:
a fekete s fehér gyermek egymással játszani fog,
fehér dajka ápolja majd a fekete, s fekete a fehér
gyermeket.

„Ekkor azután a fehér emberek kormányzója
barátságosan fog kezét a feketék főnökével s a
fehérek s feketék fegyvertelenül közelednek egy-
máshoz.

„Ha fekete ember fehér embert öl meg, a fe-
kete a legközelebbi fára felakasztatik.

„Ha fehér ember feketét lö le, a fehér a legközelebbi fára felakasztatik.“

Az ilyen emberséges rendeletek azonban nem sokáig tartottak, mert már 1828-ban oly értelmű rendeletet bocsátott ki a kormány, hogy a ki felöltött feketét fog, az ötven, a ki pedig gyermeket, az husz forintot kap; mire azonnal alakultak feketéket fogdosó társaságok.

1830-ban a még élő bennszülötteket a sziget egyik keleti szögletébe szoritották, hogy annál könnyebben fogdoshassák össze.

Midőn a feketék már majd mind ki voltak irtva, igen csekély maradványokat könnyű volt összefogdosni, s ezeken most megkezdék a „civilizálás munkáját.“ Erre a tasmániaiak megsemmisítésének új módja következett, mely embertani tekintetben is igen tanulságos. Itt ismét bizonyítva látjuk, mily kegyetlen következménye van

az igazi vagy a vélt philantrópiának, ha ez nem veszi tekintetbe a természet törvényeit s azon elfogultságban él, hogy bármely emberfaj tagjait európaiakká s a vadakat „civilizált keresztényekké“ alakíthatni.

Az experimentátiók alá szánt összefogdosott feketéket először Bruni szigetére hurcolták, mely terméketlen és sem földmivelésre, sem baromtenyésztésre nem alkalmas; itt a feketék élelmükül kenyeret és burgonyát kaptak, de oly keveset, hogy leggyakrabban éhezniök kellett. Hust sohasem kaptak. Ez okon ha csak szeretést tehették, megszöktek, kényurukat és oposszumokat (mókus-faj) vadászni. Összefogdosztatván ismét, megint csak úgy táplálták őket mint azelőtt, s ezt civilizálásnak nevezték. Csakhamar betegségek ütöttek ki köztük, mely őket rakásra pusztította.

—*—

Vándorlásaim Észak-Amerikában.

— *Rosti Páltól.* —

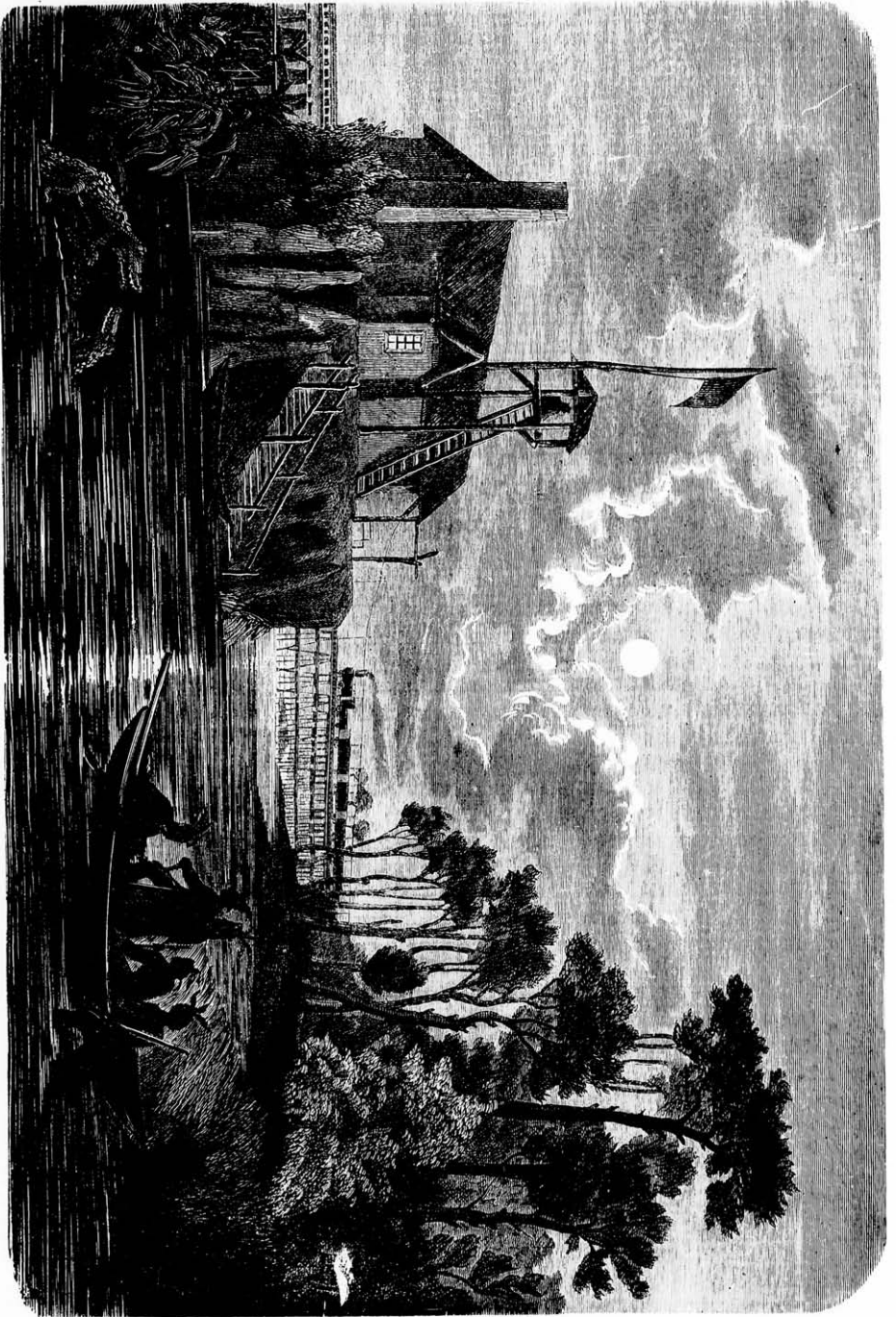
(Folytatás.)

Old Mills a közelében levő állomásra gyalogolt fegyverével vállán, s onnét ígért egy másik hosszabb, nagyobb szekeret küldeni, melyen mindnyáján, podgyásunkkal együtt, elférhetünk. Ez délután meg is érkezett; felraktunk mindent, s magunkat hegyébe és elindultunk. A Chippevea mentén haladtunk egy darabig, de kocsisunk élehetlensége s ostobasága következtében, ki ezen szép tulajdonokban remekelt, eltévesszték utunkat, a midőn ő egy rövidebb, jobbné utat akart vezetni. Beesteledett; majd egészen sötét volt s a hold még nem jött fel; lámpára akartunk gyújtani, de ezt a szél elfújta. Fatörzsek, egyes patakok mély árcai s süppedései, szikladarabok stb. haladásunkat mindinkább gátolták; nem volt más mód, mint hogy egyik közülünk felváltva négykéz-láb haladjon, ugy a hogy a kocsis előtt, s tapogatózva keresse az utat. Már igen késő volt, midőn valahára a Chippeveát ismét elértek s egy kompfélén rajta átkelve, *Donaville*-be értünk, egy magánosan álló, most az egyszer deszkából tisztán épült kocsimába. Az officeben szives pincér-formát, a konyhában kedves háziasszonyt, jó vacsorát, tiszta abroszt az ebédlőben, s végre külön szobát találtunk. Oly sok baj s vizsály után mi a világ első hoteljében véltük lenni magunkat.

Okt. 18-án ismét nyugvó napot tartottunk, azaz nem mentünk tovább, most az egyszer a vadludak kedvéért, melyek a Chippevea környékén s kiönteiseiben valóban ezenként tenyésztek.

Okt. 19-én vasárnap volt; elhatároztuk, hogy mi a jövő állomásra, mely csak 5 mértföldnyire van, gyalog megyünk, vadászva, míg a többiek előre mentek North-Pipinbe. Hajnalban lúd-lesre mentem; mire visszatértem, az egész kompániának hült helye, mind elmentek N.-Pipinbe s ott hagytak egyes-egyedül. Nálunk ugyan a pajtáságról s barátságáról, sőt illemlről más fogalmak vannak, de ez is az uti tapasztalatokhoz tartozván, nem igen törődtem vele, legalább egyes-egyedül saját kényem-kedvem s szabad akaratom szerint kószálhattam Amerika valóban igen elhagyott, s még vadabb vidékein. Vadász-készletemet, Waterproof-köpenyemet vállamra vetve, mr. Benn társaságában neki indultam Mac-ouley-house-nak. Épen esni kezdett, midőn egy őserdő kezdete, egy csúcsos domb lábánál újonatuj deszkaházhoz értem. Egy süket vén koresmáros, egy kis gömbölyű, kedélyes koresmárosné (mindkotten skót eredetűek, tehát nem yankeek), s egy 12 éves hideglelés szolgáló-leány képezik *Mac-ouley-hous* s környéke egyedüli lakói. A hotel mellett egy log-hous áll; ennek egyik végében az istálló, a másikban a „barroom“ van, hol rossz brandyn kívül még más mindenfélét is lehet kapni a nyugat szokása szerint, hol ha valahol a magányban ház áll, az bizonyosan koresma; ha kettő áll, a másik Schop (bolt) s ha három áll, a harmadik kétség-kívül egy helybeli újság szerkesztősége.

Okt. 20-án kérdezősködtem, hogy ugyan hol

Yasuti örökös az amerikai pacific- vonalon. (Szöveg a „Vegyesek” kézt.)

van a legtöbb szarvas? s egy szigetbe utasítottak | ban eleven tűz lobogott s előtte egy öreg, de még
a Chippeveán. Mielőtt elértem volna a Chippeveát, | izmos ember ült: a ház *egyedüli* lakója! Ő „lum-

Az eltört hegedű.

az őserdőben kies völgy partján magán álló log- | ber-man,“ magyarul: favágó, irtással foglalkozik
housra találtam; ajtaja tárva nyitva, kandallójá- | az őserdőben, egyes-egyedül, elhagyatva, küzdve

az óriási törzsekkel; előkészítje ő a leendő civilizációnak. Az utam kérdeztem tőle, s hogy mikép juthatok majd át a szigetbe. „It is, there a kind of a bridge!” mondá, (van ott egy neme a hidnak). Már sok mindenféle hidat láttam életemben, de ilyet még soh' sem. A Chippeva itt sebes kanyarulatot tesz, s a nagy sziget előtt kisebbet képez, két keskeny ágygyal. A folyó sebes kanyarulata következtében itt a két sziget s az innenső part közt mindenféle fadarabok, összezúzott hidak, kompok, talpak (melyeket a víz messziről hoz), vízbe mosott fatörzsök stb. megakadnak s némely helytt egész hegyekké tornyosulnak, s a vizet elzárják. Ez a „Kind of a bridge,” melyről loghousi barátom szólott. Nagynehezen, részint a fatorlaszokon át mászva, részint egész vízben fekvő s el-elmerülő gerendákon át blondinoskodva, szerencsésen átértem a szigetbe.

Mai kirándulásomnak a reményelhető dús vadá-

szati eredményeken kívül már azért is örültem, mert bizton hittem, hogy itt a meglehetősen távol nyugotban, a majdnem még végképeni vadonságban s még hozzávéve: a szigeteken valahára egy oly őserdőt látok, mint azt az európaiak képzelik; de, fájdalom, a nyugati őserdőkről táplált fellelengző fogalmainkról most végkép kiábrándultam. Egy erdőt láttam még, s ez sem volt olyan, melyet minden ősiessége dacára a mi *Bukonyunkhoz* vagy *Cserhátunkhoz* hasonlítani lehetne. Nagy, vastag, terebélyes vén fák itt nincsenek, s tapasztaltam, hogy itt a fa, mihelyt egy bizonyos évszámot elért, rothadni kezd, elszárad, s az első viharban a földre terül. Ezért oly nehéz, fáradságos amerikai őserdőben vadászni, mert ott majdnem annyi fa fekszik a földön, mint a mennyi fennáll, s azonkívül bokrok, bozótok sűrűsége s tömkelege az erdőt néha áthatlanná teszi.

(Folytatása következik).

Az agy nagysága és alkata viszonyítva működéséhez.

Azon valóban rabszolgai függés, melyben az ember gondolkodó tehetősége agyának állományával van, már régóta sarkpontja a tudományak és körültre forog a materialisták és spiritualisták, vagy jobban mondva a physiologusok és psychologusok végetérhetlen vitája azon álláspontra nézve, melyet az ember a teremtmények sorában elfoglal. Századunk tudományának állandóságot biztosító, szabados buvárlat hozta magával, hogy ezen vitakérdés a hypothesisokkal és dialektikus szellem-ugrásokkal folytatott küzdeletről egy más térre lett átvive, hol csak azon győzelmeknek van érvénye, melyeket a bonckések és physiologiai kísérletek eredményeztek. Ezen buvárlat mód hősei — Brocca Franciaországban, Darwin, Lyel Angliában, Vogt Németországban — a bonctanban biztosítékokat keresnek az emberi nemnek a majmokkal való minél közelebbi rokonságára, de az új-kor spiritualistái is nevezetes pártot számitanak azon tudós seregéből, kik az igazság néma hulláinak buvárlatából ezen kérdésben új forrásokat akarnak előteremteni.

Talán vannak, kik emlékeznek azon nyilvános vitásra, mely 1862-ben a párisi anthropologiai társulat egyik ülésében Brocca és Gratiolet között fejlett ki, és azon beszédre, melylyel Gratiolet az összehasonlító bonctan tanszékét elfoglalta mint Geoffroy utóda, ki korán bevégződött életének utolsó 10 évét az agy vizsgálatára szentelte, midőn azt mondta képzettsége és szónoki előadása

egész erejével Brocca ellenében a lélek befolyásáról a gondolkozási tehetőségre, hogy a lélek nem valami olyan eszköz, a melyet a lelkes lény gondolkodásra használ, hanem a szó legszorosabb értelmében a gondolkozás műszere, és a gondolkozási tehetőség elválaszthatlanul valami anyagi állományhoz csatolt erőnyilatkozat.

Vajjon az agy műszere, vagy csak műhelye-e a gondolkodásnak, ennek bonctani vizsgálata annál érdekesebbnek tetszhetik, minthogy a részben még most is uralkodó theologiai nézetek szerint ezzel azon remény vala összekötve, hogy az életszerv súlyában, alakjában vagy képződésében értelmi nyilatkozata mennyiségi és milyenségi meghatározásának támpontja található fel. Már Gall neheztel és tárgyává lett koponyatana felállításánál azon alapelvből indult ki: minél értelmesebb valamely állat, annál kifejtettebb agya; a csaknem idegtelen növényállatok, csak ducokkal ellátott puhányoktól az agy elemeivel bíró rovarokig, a munkálkodási hajlamú hangyák- és méhekig, mily nagy az előhaladás. — Így növekednek lépésről-lépésre az állatok természeti rendjével, a halak, amphibiumpok, madarak és emlősökkel az agy átméretei is. Általában és nagyjában tehát igaz a volt, de lehetetlen volt neki is, mint másoknak, meghatározni, mi annak az oka, hogy ugyanazon speciális esetben egy állatfajnak értelmisége felülhaladja a másikat.

Az erő és anyag körülményéből vont állítása

Liebignek: „az agy működésének arányban kel-
állani annak mennyiségével,“ ha az agynak ér-
telmi nyilvánulását annak főhatásaképen fogjuk
fel, nem tartható fenn. A kutyának Leuret vizsgálá-
lata szerint nincs nagyobb agya, mint a juhnak s
kevesebb, mint az ökörnek. Az elefánt agyömbje
háromszor oly nehéz, mint az emberé s épen így
több bálnafaj agya súlyra nézve meghaladja az
emberi agyat.

A tudomány s vele együtt az ember, miként
jut hibák által az igazságra, e tekintetben tanul-
ságos például szolgálhatnak ezen igénytelen so-
rok is. Bár Cuvier, ki első volt azok között, kik
az összehasonlító bonctan szolgálatával az álla-
tok agyát mérlegre tévők, az agynak abszolút su-
lyát semmi meghatározható viszonyban nem ta-
lálta az állat értelmiségével: azért nem hagyta
fel a sulymeghatározás módszerével, csak a mód-
szeren változtattak. Haller, német physiolog ki-
mondta, hogy nem az agy abszolút súlyát kell
figyelembe venni, hanem annak sulya a test többi
súlyához viszonyítandó. — E gondolat annál több
valószínűséggel bír, minthogy a nagy agyömbök
nemesak a képzelet- és itéletképződés organumai,
hanem benső vonatkozásuk van az érzőtehetség-
és testmozgásra is. Azt következtették, hogy két
egyenlő nagyságu agy közül, a melyik nagyobb
testben foglaltatik, ugyanazon viszonyban inkább
a mozgásnak, mint az értelemnek lesz központja.
Mit eredményeztek az említett módon végrehaj-
tott mérések?

A számár agya 250, a mezei egéré 31, az em-
beré 30 ad részét teszi a test súlyának. Mi tehát
csak valamivel lennének okosabbak az egérnél, a
számár pedig sokkal értelmesebb, mint az elefánt,
a melynek agya csak 500-ad része testsúlyának.
Ha az agy relatív súlyának meghatározása az ér-
telmiségnek volna meghatározója, az ember sok-
kal alantabb állana néhány majomfajnál, s még
alantabb néhány madárfajnál, p. o. cinke, csíz,
pirók. A kutya utána volna a bőregérnek, a ló a
nyulnak.

Egy harmadik módszer, midőn az agy súlyát
nem a testtel hasonlíták össze, hanem annak su-
lyát, alakját, fekvését a koponya egyéb állomá-
nyához viszonyíták. De az eredmény itt is sok el-
lenmondást mutatott fel. Az ember ezen szempont-
ból véve fel, értelmileg alig állott magasabban a
bagolynál, varjunál, lónál és kutyánál, hanem egy
rangban az ökörrrel.

Tehát mégis feltalálhatta valaki az emberi agy
becsületét megmentő módot? Gratiolet spiritualis
anatom azt hitte: megtalálta, midőn theologiai el-

vokból kiindulva, azon tételt állítá föl: a kauka-
zusi agya — mint a legértelmesebb emberfajé
— az értelmiség legtökéletesebb típusaként állí-
tandó föl. A kaukázusinak agyából kiindulva, va-
lamilye allatfajt annál értelmesebbnek akart tar-
tani, minél jobban hasonlít agya alkot, alak és
az egyes testrészek fejlődésére nézve az emberé-
hez. Gratiolet állításának bizonyítására példával
szolgáltak a gerinces állatok, a melyek agya
egyforma typus után van alkotva; de honnét
vegyünk mértéket az iz-állatok értelmiségének
megítélésére, a melyeknek ha van is agyuk, egé-
szen elüt az emberétől? Ezenkívül a gondolko-
zási szerv alakjának és működésének egyezése
még más veszélyrel is fenyegeti Gratioletet, mi-
után az jelentékeny hasonlóságban, azt lehet monda-
ni: egyformaságban állónak tapasztaltatott a legér-
telmesebb állatnak, a majomnak és embernek
agyja között? Vogt Genfben, Huxley Angliában,
ezen körülményben hatalmas érveket találtak
Darvin ismert tana védelmére; nyíltan hirdették,
hogy a majom és néger agya között csak pará-
nyi különbség van.

Tapasztalás tanítja: minél kifejtettebb szelle-
leg valamely állat, agya annál hátranyomottabb.
Ar örlőknél a nagy agy félgömbjei alig fedik még
a négy agyfalat, a kőrödzőknél elérik a kis agyat
vagy agyacsot, az orangutánagnál egészen fedik,
és az embernél azon túl is érnek.

Ha a borju-agyat nézzünk, mint minden
más gerinces állatnál, felületén nagyszánu bélese-
tekerület látszik, melyet kisebb-nagyobb mély-
ségű barázdák választanak el egymástól. E bélese-
tekerületek, melyek átmetszete az agy többi ré-
szének és a gerincagynak alkotórészét ismertetik
meg, az agy-állomány redőit mutatják elő s egy-
szerűbben ejtik módját nevezett állomány el-
helyezésének, mint ez sima felület mellett az
agytető megfelelő nyagítása által történhetnék.
Az emberi agyak összehasonlító vizsgálata jelen-
tekeny különbséget tüntet fel egyeseknél a bélese-
tekerületek száma- és nagyságára nézve. Sőt
több példa szól mellette, hogy a bélese-
tekerületek feltűnő nagy száma jelentékeny szelle-
mi képességekkel jár együtt. Így beszéli Wagner Ru-
dolf Göttingából, hogy a nagy Gausz agya, ha
nem is nagyságra, de a dús bélesetekerületek ál-
tal minden vele összehasonlítottakét feltűnőleg
meghaladta.

Vége megemlítjük azon buvárlatokat, melye-
ket nem régen Engel tanár közölt a bécsi orvosi
hetilapban, az agy felszínéről, különbözéseiről,
kor, nem és nemzetiség szempontjából. Ő is az

agy bélcse-tekerületeiből indult ki és összehasonlíthatóságukra keresztmetszeteket csinált, még pedig úgy, hogy azok függőlegesen vágták a tekerület irányát; de mindjárt tiltakozik, mintha a talált számokat a fizikai sajátságok összegének szimbolikus kifejezése gyanánt akarná tekintetni, s ez által mint igazi vizsgáló ismerteti meg magát, a

ki tudja, hogy olyan kérdéseknél, mint a felhozott is, csak több buvárlat után lehet a kulcsot megtalálni, mely annak végleges feloldására vezet.

Ez azon fáradozások rövid vázlatja, melyek által az anatomusok az agy fokozatos fejlődésének egyezési pontját akarják kideríteni, kezdve a rovaron, fel az emberig. Sz—g.

Egy magyar ember pöre Bécsben.

(Kászonyitól.)

Vajjon ez az „atyai kényuralom“ és titkos rendőrség feltalálója az egyetemes vagy részletes történelem nagy emberei közé számíthatassék-e? hagyjuk azt a történetíróknak kifejtetni, itt ez nekünk nem feladatunk s csak annyit akarunk megjegyezni, hogy mindenesetre egyike volt ő a föld hatalmasainak.

I. Ferencnek, ki 1806. az osztrák császári címet vette fel s 1810. I. Napoleonnak apjoka lett, örök érdeme marad, hogy az osztrák ház annyira roncsolt pénzügyi viszonyait kezdetben ugyan nem igen észlelyesen, hanem későbbben bölcs és szigorú takarékoskossá s a burokrácia szűkebb korlátok közé lett szorítása által végre az agió felszínére emelte, midőn birodalmát 1835-ben fiára, Ferdinándra, azaz tulajdonképen Metternichre hagyta. Ez erény már jellemébe volt olta e Lothringennek, ki az uralkodás művészetét abban kereste, hogy mennél olcsóbban kormányozhasson, vetylétársait mennél hatalmasabban elnémíthassa, a nyugalmat és békét minden áron megalapíthassa, sőt még az olyan jókedvű cimboraságot is pártfogolta, mert „lustige Leut sind nit geführtlich.“ Ennélfogva minden igyekezetét a népszerűség megszerzésére fordította, ócska kalapot viselt, a legközönségesebb német szójárás szerint beszélt és senkitől sem tagadott meg egyenesen valamit, hanem vigasztalva, mindig azt mondá: „hogy ne fájjon annyira, mint a macskának, ha egyszerre vágják el farkát: azért csak apránként, mindig egy darabkát, mig végre az egésznek vége.“ A nép gnyolódásaival szemközt sem volt igen érzékeny, hanem jó kedélylyel s nevetve mondá: „Csak gnyolódjatok! — Hacsak sokat nyom a latban!“

A húszas években, midőn még a vasutak-és gőz-sőknek semmi nyomuk nem volt s mindenki saját fogatán vagy fuvarosparasztal kénytelelytett a királyi vár felé sietni, volt Bécsben, különösen a magyar nemesség által kedvelt szálloda: „A fehér farkashoz,“ melynek akkori birtokosa — kinek ne-

vét a történelem elfeledte — különös egy ember volt; nevezetesen feltűnően goromba minden vendége iránt, lett légyen az bár herceg is, mert vendéglője a tisztaság, kényelem, izletes étkek s kitűnő boraira nézve semmi kivánni valót nem hagyott, s hozzá mindezt akkor még emberi áron lehetett kapni; természetes tehát, hogy ezek öntudatához nem tartotta szükségesnek még glaciékeztüyt is huzni. És azután ez az ember született bécsi polgár, tehát „kivert fickó“ volt, ki e „vad magyarokra“ nagyvárosi műveltsége és csiszoltságának érzetében büszkén tekintett le és hivatottnak érezte magát: jó tanácsával segélyükre lenni e gyámoltalan „vidékieknek.“

Egy este épen egy ujonnan érkezett öreg magyar nemes ült az étteremben, midőn a vendéglős belépett Egyenesen a vendég felé ment s a nélkül, hogy balját nadrágzsebéből kiemelte volna, bizalmasan leülve mondá:

— No, hát ismét itt van Bécsben? — Örülök! Kellemes utazása volt? A magáé az a négy kis gebe és a csinos kocsai?

— Igen, azok az enyémekek! — viszonzá az öreg tovább falatozva.

— Ha szabad kérdezmem: kihez van szerencsem?

— Én nemes tornóci és jeszifalusi Rimasáry vagyok.

— Alázatos szolgálja nagyságos uram: — No, és ha még szabad kérdezmem: mit keres nagyságod nálunk, Bécsben?

— Ej! hát van nekem itt egy régi perem, már évek óta folyik s nem birnak végére járni. Én tehát személyesen akarok a mi jó királyunkkal beszélni, neki az ügyet elmondani, és ő, mivel nagy igazságszerető, rövid időn segít majd rajtam!

— Ki? A mi királyunk, Francel? — No kérem alázatosan, soha se fáradjon! Bizony megkímélhette volna magát ez ut fáradalmaiktól, én legalább mit sem reménylek.

— Nem, más mód nincs; s nem is hiszem, hogy a mi igazságos királyunk. . .

— Lárifári! Kihallgatni kihallgatja, természetes, mivel igen türelmes és kegyes; fog sok mindentől kérdezősködni, míg végre is csak az ő régi „jó jó, majd utána nézünk“ szavait fogja elmondani, hanem tenni nem fog semmit!

Az öreg ezt megjegyzi magának s bár a vendéglőssel ellenkezésbe jött, ezt az ő igazságos királyáról még sem akarta hinni s midőn pedig másnap a várban valóban Ferenc császár előtt állott s nyugodtan és tisztán beszélt el neki, majd latin, majd német nyelven ügyét, a császár igen leereszkedőleg, kegyesen és különféle „hm hm“ közt türelmesen hallgatta végig, utóljára pedig csakugyan azzal zárta be „jó, jó, majd utána nézünk!“

Alig mondá ezt ki s alig emelé fel kezét a kegyelmes elbocsátás jelzésére, midőn az öreg magyar nyugodt, de erős hangon mondá:

— Nem kegyelmes királyom, ez nekem nem elég; mert felségedről azt állítják, hogy mikor ezt mondja: „majd utána nézünk“, akkor soha sem

történik semmi, — ezt mondta a vendéglős is „A fehér farkas“-ban.

— Ki mondta azt? — kérde a császár zavartodtan s egyszersmind bosszusan.

— A vendéglős „A fehér farkas“-ban, itt, a hova mi magyarok rendesen szállani szoktunk.

— No, csak lássa az ember a rossz fickót és gonosz ajkait! — szólott a felizgatott uralkodó. Így beszél ő királyáról! — No várj csak te akasztófa! Tudja mit Nobilissime Domine, menjen most azonnal vissza a vendéglőbe és annak a bitang vendéglősnek mondja meg, hogy most azért is fogunk az ön ügyében valamint végezni, mivel ez az ember oly gonosz, hogy azt merészi mondani, miszerint semmi sem történik, a mit én mondok! És csak mondja meg neki, a gróbiánnak, hogy én mondtam, én, az ő császára! értett engem?

És az ügy másnap valóban el lőn döntve, s az öreg nemes néhány palack tokajit fizetett, melyet barátjával, a fehér farkas őszinte vendéglőseivel üritett ki, ki mosolyok közt éltette az ő „Francl“ császárt.

Amerikai rablók.

Sam Hildebrand egyike a leghíresebb rablók-nak Amerikában, egy modern Cartouche, ki csak saját kezével 80 embert küldött a más világra. Nem esoda tehat, hogy a fejére kitűzött díj elnyerése iránt kifejtett buzgalom oly nagy volt, annál is inkább, mivel az utolsó polgárháboru alkalmával kifejtett gyűlölet is hozzájárul, mely a délkeleti részeken újra és újra lángra lobban. Hogy e politikai gyűlölség nagy szerepet játszott Sam Hildebrand üldözésében, bizonyítja azon tény, hogy például Washingtonban Breckenvidge rendőr egyetlen egy önkénytest sem birt megnyerni Hildebrand üldözésére.

Az embertelen epizodokban nem hiányos üldözési folyamatról a „Nyugati híradó“-ban olvasunk érdekes tudósítást, melyből kitünik az is, mily eszközökhöz kénytelenítetik az amerikai rendőrség nyulni.

E tudósítás így hangzik:

„Bowen, rendőrfőnök tiz ember s M. Queen, Schulster és Wattson rendőrökkel huszadikán indult St.-Louisból Hildebrand üldözésére. Ugyanaz nap esti tiz óraker bizonyos Hill nevű loyális férfinhoz értek, kinek állítólag Hildebrand sok kellemtelenséget okozott. Itt éjfél után három óráig pihentek, azután pedig Hildebrand nővérének há-

zába vették utjokat, hol a gyilkos, mint hitték, tartózkodik. Viradatkor odaérve azon leverő tudósítást nyerték, hogy megérkeztek előttemintegy két órával ment el.

A család kezdetben makacsul megtagadott minden tudósítást, s csak midőn azon fenyegetéssel léptek előtérbe, hogy a két kis fiut felakasztják, vallá meg a kisebbik, egy nyolc éves gyermek, a titkot. Elbeszélte, hogy a nagybácsi hét napig volt ott s hogy a mamája sebeit is bekötözte.

Huszonkettedikén este elfogták Wm. Harriert, Hildebrand sógorát. Ez azelőtt a tizedik Missurilovas ezrednél szolgált Bowen főhadnagy alatt. — Kivüle még egy másik, névleg: Cash, és egy harmadik, névleg: Dunham is elfogatott. Ezeket azon gyanu terhelte: mintha a vidékre különféle egyénekhez üzeneteket vittek volna Hildebrandtól, bár nem is jó akaratból, hanem fenyegetései által sok jellemes polgárt kényserített szolgálójára lenni.

Bowen először szép szóval, azután fenyegetésekkel igyekezett foglyaitól valami vallomást kicikarni, midőn pedig ezekkel célt nem ért, felakasztatta őket. Midőn már kis ideig fügtek s gégéik erősen össze lettek szoritva: megígérték, hogy mindent kivallanak. Bowen azután megtudta tőlük, hogy Hildebrand Big-River mellett egy bar-

langban, Wesley Mourphy ur birtoka mellett él, előbbi lakásától mintegy fél mértföldnyire. Dunham bevallá, hogy Hildebrand parancsait csak félelemből teljesíté, mivel késedelmezése esetében bizonyosan meggyilkolta volna. Harris elmondá, hogy két nap előtt Hildebrand barlangjába egy falat szalonnát és egy darab kenyeret szállított, s hogy az élelmi cikkeket a szikla csucsáról egy kötélén kellett lebocsátani. A foglyokat fegyelem alá helyezték s vezetőkül használták. Huszonharmadikán reggel felkeresték a barlangot, melyben — mint hitték — a gyilkos tartózkodik.

Az expedíció reggel már két órákor talpon volt. Két ember a csucsra küldeték, hogy menjenek azon pontig, míg fogják mondani, hogy a barlang szája látszik. A többiek a hegyaljban haladtak előre azon szándékkal, hogy onnan majd a magaslatra másznak. A lejtőt sűrű erdő fődte s a magányos tájon mély csend uralgott. Végre a barlang közelébe értek. A sziklapárkányok 300 láb-

nyira emelkedtek a folyam felett. A barlang nyílása 200 lábnyira volt a völgy talajától s 100 lábnyira a hegy csuusa alatt. E megközelíthetetlen hely mellett egy kis kinyuló párkányt vettek észre, mely a szájadék alatt mintegy tíz lábnyira nyúlt ki.

Hogy kell e párkányt elérni? — volt az első kérdés, mely az üldözőktől megoldását várta. Sok kísérletet tettek. A merészebbek közül 40—50 lábnyira kusztak fel, s a sziklában egy kis fülkét találtak, melyben pár pillanattig fentarthaták magukat; hanem maguk felett mitsem láttak egyebet, mint egy függőlyesen álló sima sziklafalat, mely a legcsekélyebb támpontot sem látszott nyújtani, s így a vállalattól el kellett állniok. — A szándékkal tehát: a hegyet e ponton megmászni, fel kellett hagyniok. Mintegy negyed mértföldnyire mentek vissza, hol végre találtak oly helyet, honnan nagy fáradsággal sikerült végre a tetőre jutniok. (Vége köv.)

Egy hét története.

(Febr. 7.)

(VK.) A bizonytalanság tétova szárnyaira bocsátjuk e betűket, nem tudva, hogy mint és mikor jutnak az olvasó közönség szeme elé. A szedő-strike egész Hamletté tett bennünket: „írni vagy nem írni?” ez a kérdés! Mert mit ér írni, ha nincs, a ki szépen kiszedje? és mégis letegyük-e a tollat (fegyverünket) azonnal, mivel irodalmi arzenálunk munkásai, kik kuszált betűinket eddig katonás sorba állíták, éppen a mai napra mondák föl a szolgálatot? — Mindegy! mi legalább folytassuk a munkát jó remény fejében, habár a nyomdák most oly néptelenek, mint a megszedett szőlők, s e miatt tegnap (vasárnap) a kávéházak újságnyelői szörnyen keserűn itták (bármin megcukorok is) kávéjukat, miután kedvenc lapjaik valódi aszkórságba esvén: a rendes politikai és hirtápláléknak ezuttal csak egynegyed adagjával kellett beérniök. Még el sem kezdett az ember egy lapot olvasni, máris a végére ért, s a máskor oly tekintélyesen terpeszkedő vezérokkeek egy-egy nagyobb fajta újdonság szerény mértékére zsugorodtak össze. Sőt az eddig vasárnaponkint hosszú annonce-uszálylyal pompázó régi „Loyd“-ok is oly vékony dongájú formát kaptak, mintha csak valamelyik vidéki lap „falusi egyszerűségét“ kívánták volna utánozni.

S ez a „strike“-nak csak első napja volt, midőn még a hivatalos újság és „szépirodalmi munká-
 den napilapja,“ mellékleteik teljes armaturájával jelenhettek meg a nagyvilág előtt. De milyen lesz a második és a harmadik nap!

len napilapja,“ mellékleteik teljes armaturájával jelenhettek meg a nagyvilág előtt. De milyen lesz a második és a harmadik nap!

A negyedik már lehet a megfontolásé, az ötödik pedig a megterésé.

A mostani hideg jó térítő.

Valaki ez alkalommal említé előttünk egy olasz költő mondatát, hogy: „Forradalmokban az ég mindig a királyoknak s nem a népek kedvez.“ Most is — a nyomdászoknak kedvez. Hideg van, s hozzá még farsang. Akár otthon ül valaki, akár elmegy hazulról: egyiránt költenie kell — otthon a fára, künn a mulatságra. Mert nem kínálkozik — mint nyárban — a szabad ég és nyájas természet ingyen-mulatsága. Ily időnyben a munkásnak kétszeres szüksége van a keresményre, s ily időnyben strike-ot kezdeni nem más, mint a szám-bánom utjára lépni.

A szedők — mint tudva van — nagyobb díjat s kevesebb munkaidőt követelnek — tömegesen.

A nyomdászok azt mondják rá: nagyobb díjat adni lehetlen, mert a mi kis közönségünk mellett e fokozott terhet csak igen kevés lap és könyv bírná meg.

Ha rajtunk állna, mi azt mondanók: „Nagyobb díjat kívántok? Jól van, megadjuk annak, ki érdemi, (s van elég, a ki valóban meg is érdemi),

csak mondjatok le arról a jelszóról, mely itt a legnagyobb igaztalanság, t. i. az *egyenlőségről*.“

Hogyan is lehetne egyenlően fizetni a szedőket, kik képességük-, szorgalmuk- és lelkiismeretükre nézve annyira különböznek egymástól? Egyik az éjet a naphoz toldja, hogy kötelességének annál jobban megfelelhessen; a másik a napból is ellop néhány órát, s mihelyt szerét teheti: szökik az ólom-fióktól. Amaz megérdemli, hogy sorsa javíttassék, emezt el kell kívánnunk valami más pályára, hol léhaságával kevesebb kárt tehet. S ép az a baj, hogy a strike kolompasai, kik nagyobbára az utóbbi fajból kerültek ki, kevés ítéletükkel és sok beszédükkel maguk után vonták a jókat is, kiket a mily sajnosan nélkülözünk, ép oly szívesen fogunk üdvözölni, ha majd visszatérnek munkáikhoz.

A közvélemény minden valószínűség szerint a strike ellen van, miután az egész közönség rövidet híz miatta: kevesebbet olvashat s felényit sem tud meg, mint más héten.

Hanem, a mi „Lukánusz“-t illeti: ő alkalmasint mégis csak jobban jár, ha ezen a zavaros héten látja meg először a színpadi élet gázvilágát. Akkor bölesódalul bizonyára nem hall annyi vádat, gúnyt és kárörvendező ítéletet, mint hallott szombaton, midőn még bővében voltunk a szedőknek, s még oly lap is, mely máskor a nemzeti színház legfontosb eseményeinek sem szentel többet egy szikár újdonságnál: két vastok hasázból csinált egy nagy dorongot, hogy a szegény „Lukánusz“-t agyonüthesse.

Mi magunk is, még nagyobb barátjai lévén az igazságnak, mint P. Szathmáry Károly barátunknak, (a „Lukánusz“ szerzőjének), nem vonakodunk bevallani, hogy e tragédia nem is kaphatott valami nyájas ítéletet az aesthetika magas törvényeskétől. El van hibázva alajában, s hőse — ki báránytürelemmel viseli el Néro ama kegyetlenségeit, hogy anyját, nővéreit és kedvesét cirkuszhalálra, máglyára és elevensírba taszítja, s csak akkor tör ki s lázad föl ellene, midőn versét az amphitheátrumban kifityölteti — bizony-bizony nem kelthet föl bennünk semmi mélyebb érdekeltséget. Nem látjuk itt a szenvedélyek küzdését, nem látunk igazi drámai bonyodalmat, s a végén is csak egy oly poétai hiúság katasztrófiájával találkozunk, mely inkább nevetséges gyarlórság, mint igazi szenvedély levén, nem a drámaalköltő, hanem a satyrikus vagy a vigjítétkirő tollára való.

És mégis: helyén van-e az a kárörvendő zaj, melylyel e műnek minden kis izmát szerteszt szedték?

Már az előadás előtt jártak az élecek.

Egy cédulára ez volt írva: „Lukánusz mai sorsa:“ esti hét óra előtt „bukánusz“, hét és kilenc közt: „bukánusz“, fél tízkor „bukátusz.“

S másnap négy-öt referens állítá, hogy csakugyan szörnyen megbukott. Pedig ha nem tetszett is valami nagyon, de nem is bukott meg szörnyen, mert két-három felvonását nagy figyelemmel hallgatták, verseinek gondos folyamát és Néro etalált jellemzését elismerték, s egy pár kiválóbb római kép után tapsoltak is eleget.

Hanem hát a jobboldal kritikája úgy tett most P. Szathmáryval, mint egykor a baloldal kritikája Berzsek Árpáddal: nem a művet nézték, hanem írójukat. A miniszteri titkár „Népszerűség“-ét ép oly túlbuzgalommal verték tönkre, mint most az ellenzéki „professzor“ Lukánuszát. Visszaadták a kölcsönt, melyről illőbb lett volna nagylelküleg lemondani; mert mivé lesz a színpad, ha politikai szemüvegen nézik mindazokat, kik számára dolgoznak, és ha a vezércikkek, tövisek, interpellációk nevezisévé a színbirálat válik? Részünkről szeretnők, ha a színházba menne, otthon hagynók politikai rokon- és ellenszenveinket, s a látcső mellett a tárgyilagosságot használnók. Akkor hamarabb lennének társadalmi szindarabjaink, s egy nap kigúnyorozva láthatnók a demagógia szájhőseit, másnap a miniszteri előszobák kegyvadászeit, stb., mig most a pártbirálat terrorizmusa „ne nyúlj hozzá“ virágokká teszi épp azokat a tárgyakat, melyek hozzánk legközelebb esnek.

Meg vagyunk győződve, hogy ha P. Szathmáry K. nagy-enyedi zajtalan otthonából küldi be e művet, mielőtt még politikára adta volna fejét: bírálóink elmondják ugyan művének mindenestre kirívó hibáit; de nem esnek neki ekkora kárörömmel, sőt tán azt is elismerik, hogy korunkban — mely a szépművekre oly meddő — már magában az is érdemel némi méltánylást, ha választékos nyelven s itt-ott emelkedett módon látunk bemutatva néhány oly történeti képet, melyek ránk élénk hatással bírnak.

Hogy a szépirodalom mennyire nem tartozik korunk kiváló gyönyörűségeihez: azt a Kisfaludy-Társaság szombati közülése is mutatá. Sem az írók a közönséggel, sem a közönség az írókkal nem lehettek megelegedve. Máskor a karzatot hölgyek viritó korszortja díszíté véges-végig, az előadások tárgysorát pedig mindig pompázott egy pár fényes irodalmi név. Most fiataloké lett nagyobbára mind a nézőhely, mind az olvasó-asztal.

A felolvasások fénypontját Greguss Ágost emlékműve képezte: elhunyt testvére, Gyuláról, ki-

nek jellemét, törekvéseit és munkáit igen melegen, ékesen és több helyen valódi szellemmel festé élénk. Dalmady Győző költeményében (kis fiáról) egy életképi vonás volt igen szép, midőn írja, hogy kis fiának kedvessége megbűvöli még az idegeneket is, kik e gyermek láttára mint barátok nyújtanak neki (az apának) kezét. Rákosi Jenő pedig ezuttal megmutatta, hogy nem jár mindig a Shakspeare nyomán, hanem tud járni a Vörösmartyén is, kinek „Szép Ilonkák”-jából meríté felolvasása tárgyát, de a jellemeket másként (naivan) fogta fel és festé, csakhogy mire kedvelni kezdtük e „drámai idyll” alakjait, akkorára fölharsant a vadászok kürtszava, s vége lett a töredéknek, mely bevégzetlensége miatt nem tehetett nagyobb hatást, habár szerzője igen jó felolvasó. Toldi Ferenc nyitotta meg s zárta be az ülést, mely után — több éves szokás szerint — lakoma volt a Frohner-teremben. Itt már több tagot láttunk együtt, mint az ülésen. Itt már örege-iffja kiállott a sikkra, versenyezve ünnepélyes és vidám toasztokban,

melyek csakhamar a tréfás élcelődés szikráit patogtatták.

Vigan voltak, mint illik az idényhez, mely tele van mulatsággal.

Karnevál naplójában megint új bálók foglaltak el néhány lapot: a bölcsőde-bál, a mindig kedélyes színész-bál, piquenique, álarcos unalom s egy fényes estély a pénzügyminiszternél, kiről azt mondják: hogy Bécsbe megy közös pénzügyérnek.

Budai utódjául Kerkápolyt emlegetik, ki ugyan csak en carriere halad. Három év előtt még egyszerű tanár, ma államtitkár, holnap tán miniszter.

Azt a látványt, hogy tanárból miniszter lesz, s a tárca nem nagyurak kiváltsága többé, teljes demokrata-lelkünkől élvezzük. Más kérdés azonban, hogy vajjon Kerkápoly rátermette-e a pénzügyi tárcára? Meglehet, úgy járhatunk még Lónyaival, mint az egészséggel szoktunk: nem becsüljük valami igen nagyon, míg megvan, hanem annál inkább sopánkodunk utána, mikor elvesztettük.

V e g y e s k ö z l e m é n y e k .

* („*Vasuti űrház az amerikai Pacific-vonalon*“) című, mai számunk 8-dik oldalán levő képünk magyarázatául szolgáljanak Rosti Pál t. író-társunk „Vándorlásaim Észak-Amerikában” levő cikkéből idei első számunk 11-dik lapján a jegyzetek, mely statistikai pontossággal ismerteti meg Amerikának ezen óriási művét, mely csodálatunkat nagyobb mérvben vonhatja magára, mint korunknak szintén egyik csodája, a suezai csatorna. E vasutvonal, mely világtengereket s világrészeket köt egymással össze, ma még nagyrészt vadonokon vonul végig s így száz meg száz eredetiség s festői pontot nyújt, milyen az itt bemutatott űrház is, a praerieken levő Omaha-állomás közelében.

* (*A legrégebb szálloda*) kétségen kívül az augsburgi „három szerecsen.” Vendégekönyve történeti becű, mert a legkitünőbb nevekkel találkozzunk azokban. Ott olvasható I. Napoleon, Wellington neve is, s a politikában, tudományban és művészetben ismeretessé lett még számtalan név. E vendégekönyveket nem régeiben a városház levéltárába tették. Nagy kár, hogy 1847-ben egy kandallótűz folytán 9 kötet megsemmisült. E ház 1670-ben lett szállodává, miután az előbbi évben leégett, s tulajdonosa többé nem építette föl. A szomszédban levő „három szerecsen” bérlője vette ki, s vendégeit itt helyezte el; 1804-ben azonban

ez lett a „három szerecsenhez” címzett szálloda. Ez ódon háznak története is van, mert egykor főuri palota volt, s falai közt sok nagy férfiu megfordult. Vendégekönyve még abból az időből való, mert tulajdonosa mindig följegyezte kitünő látogatóit. Hajdan a hozzánk is elszakadt duggazdag Fuggerek palotája volt. A Fuggerek tulajdona a XVI-ik század elején lott, de a vendégekönyv elé egy krónika is van csatolva, mely 1344-től ismerteti a ház történetét. Egyik legérdekeseb látogatója volt a háznak 1530-ban V. Károly császár. A császár a velenceiekkel háborút viselvén, 170 ezer arany kölcsönért látogatta meg a híres gazdag embert, ki fejedelmileg fogadta, és egyik termék cédrusfával rakatta ki tiszteletére. E terem most is megvan. Fugger Antal azonban átadta az említett összeget, s a császár megirta a kötelezvényt. Őszi idő lévén, hideg volt, s Fugger maga látott hozzá, hogy császári vendége számára tüzet szítson a kandallóba. A tüzet a kötelezvényvel gyújtotta meg. Ezt látván a császár, így kiáltott föl: „Számár! Te olyat tettél, hogy méltólag foglak jutalmazni.” Így lett Fugger Antal birodalmi gróf, és így lett a Fuggerek családi címerében két — számárful. Fugger Antal roppant értékű ékszereket s hat millió koronás aranyat hagyott hátra készpénzben. A terem, melyben V. Károly időzött, most is megvan.

ből szerzőül Torkos László tünt ki. Az új jutalom kérdéseket már közöltük.

* (A magyar orvosok és természetvizsgálók) általános közgyűlési választmánya a fiucei nagygyűlés óta f. hó 4-ikén tartotta az első ülését Kubinyi Ágost elnöke alatt, ki üdvözlővén a jelenlévőket, bokros foglalatosságai miatt az elnökségről lemondott; azonban engedve a kéréseknek, azt oly feltétel alatt vállalta el újra, hogy akadályozása esetében, miután ő 22 társulatnak tagja, a választmány helyettesítésen esetről-esetre elnököt. — Poór Imre, a választmány jegyzője az aradi nagygyűlés alelnökül lévén megválasztva, teendői nagyon megszorodtak, miért is szintén le akart mondani, azonban Halász Géza indítványára segítségül Gerlóczy Gyula műegyetemi tanár választatott meg második jegyzőnek. — A fiuceiekhez szívélyes és őszinte vendégszeretettel- és fogadásukért köszönő levél fog intézteni. — A fiucei nagygyűlésből a választmányra bízott ügyek tárgyalatván, azok legnagyobb részt az illető szakosztályoknak adattak ki véleményező javaslattétel végett. A felsőházak rendezése a küszöbön állván, a nagygyűlésben kifejezett azon óhajnak érvényesítésére, hogy a tudomány, és különösen az orvosi szak kitünőbb férfiai is ez alkalommal tekintetbe vétessenek, Szapáry Gyula gr. elnöke alatt, Flór Ferenc, Kovács Sebestyén Endre, Halász Géza, Poór Imre, Kubinyi Ágost és Gerlóczy Gyula urakból álló bizottság választatott meg, melynek feladata leendő az emlékiratot szerkeszteni, s azt a miniszter-elnöknek és a felsőház elnökének átadni. Az évkönyv szerkesztési bizottságja a különféle szakosztályokból következőleg alakult: szerkesztők Poór és Rózsai. Bizottsági tagok: Batizfaly Sámuel, Horváth György, Jedlik Anyos, Gerlóczy Gyula, Rómer Flóris, Arányi Lajos, Szabó József, Nendtvich Károly, Friwalszky János, Entz Ferenc és Szabó Alajos. A fiucei emlékmű tervezetének elkészítésére Halász Géza elnöke alatt Arányi, Henszmann, Rómer, Rónay, Flór, Gerlóczy Károly, Szupa, Szapáry Gyula gr. és Batizfaly urakból álló bizottság küldetett ki. Végül Kovács Sebestyén Endre felelevenítette még a fiucei nagygyűlésből Kürthy tanár azon indítványát, hogy a nagygyűlés tagjai közt jó volna különbséget behozni. Ezen nagy horderejű indítványnak írásban való beadására hivatott fel Dr. Kovács.

* (A történelmi társulat f. hó 3-án tartott ülésén) felolvastatt gr. Zichy Nándor, mint a család seniorális gondnokának, gr. Mikóhoz, mint a társulat elnökéhez intézett levele, melyben a család feje, gr. Zichy Károly beleegyezését adja tudtal a zselléyi családi archivumnak a történelmi társaság által leendő felhasználásra nézve. Erre nézve 5 tagu bizottság nevezetik ki. A társulat ügyeire dr. Fischer Kálmán bejelenté, hogy a társulat pénztára rendben találtatott. Ezután titkár 14 új évdíjas tagot jelent be. Kápolnai István „A pozsonyi csata 950-ben“ című értekezését olvasta fel. Utána Ipolyi Arnold a magyar országos címer történeti helyessége megállapítására kiküldött bi-

zottság jelentését olvasta fel. Az ügy több rendbeli vitaközlés után a jövő gyűlésre halasztatott. Titkár bemutatta még a gr. Lázár Miklós által beküldött mult századbéli székely dalkönyvet.

* (Batthyány hamvai). Pest város főpolgármestere lépéseket tett a végett, hogy a Batthyány-család megengedné-e a Batthyány Lajos hamvainak elszállítását a kerepes-uti temetőbe? Egy kézzel álló rokon azonban azt felelé: hogy ez annál kevésbbé lehetséges, mivel e hamvak már régóta nem pihennek a ferenciek pesti sírboltjában, hanem máshol. Hogy hol? az a család titka, melyet csupán a nagyemlékű vértanu özvegye juttathat mások tudomására.

* (Jókai Mór) terézvárosi választói díszes, kék bőrbé kötött s ezüst kapcsokkal ellátott albummal lepték meg, melynek fedelén üveg alatt s ezüst keretben Jókai jól talált mellképe látható. Benn az első lapon a terézvárosi választási mozgalmak baloldali főbb vezetőinek arcképei foglalnak helyet s ezután következnek az aláírások. Az albumot a választók nevében egy küldöttség nyújtotta át.

* (Baró Kaas Ivor) világkörüli utjáról megérkezett. Japánból, hol az expedíciótól megvált, folytatá útját Amerika felé és a pacific-vasúton Észak-Amerikán át haladva, az Egyesült-Államokba ment, honnan két heti tartózkodás után hazájába tért vissza, s ismerősei és barátai által élénk örömmel üdvözöltetett.

* (Korcsolya-verseny). A csak most alakult pesti korcsolyázási egyesületnek valahára jó időjárása van. Jég fekszik mindenütt. Az egyesület működési tere a városerdei tó, hol délutánonként egész szennvedlyelny foly a korcsolyázás. A tagok részére külön hely van elkerítve, s itt igen tarka kép tárul a néző elé. A legelőkelőbb hölgyek, választékos öltözetekben; öregek, ifjak, polgárok, katonák tarka-barka csoportban korcsolyáznak, míg a tó szélén nagy tömegek álldogálnak. Pár nap előtt az egyesület korcsolya-versenyt rendezett. A liget tél idején állg látott még annyit embert, mint a mennyi ez érdekes látványra megjelent. A versenyben csak férfiak vettek részt. A sikeresenél Stuller L. ur 4—5 ölnyivel megelőzte versenytársait, de fordulás közben elesett, úgy hogy kénytelen lón a babért Harnisch hadnagynak átengedni, ki első ért a célhoz. Az akadályversenyénél ismét Stuller L. ur vezényelt, ki a kerülőig ismét 4—5 öllel előnyben volt. A fordulatot is szorosan követve meg, mint először, s így a 3 lábnyit akadályt másodsor is átugorván 7—8 öllel megelőzte társait, s első ért a célhoz. Este fáklyavilágítás mellett korcsolyáztak.

* (Pest város történetének megírására), mint már említettük, a város 2000 frt pályadíjat tűz ki. Most a pályakérdés kitűzésére bizottságot küldtek ki, a következő tagokból: Gerlóczy Károly, Csengery Antal, Királyi Pál, Ballagi M., Günczy Pál, Toldi F., Somhegyi F., Henszmann, Tavaszgy Endre és Barabás Miklós. A tudomány sokat fog nyerni, ha e pályázatnak kellő eredménye lesz.

* (Halálzás.) Gozdu Manó septemvir, Pest-

város választó polgára és volt képviselője folyó hó 4-én hosszabb betegség után, 71 éves korában elhunyt.

* (*Pest város közgyűlése*) Általános helyesléssel fogadta a budai műegyetemi hallgatók azon kérvényét, melyben a műegyetemi mielőbbi Pestre tételét óhajtják.

* (*A pesti Terézvárost*) két részre osztják. E nagy negyed, a megállapodások szerint, a gyár-, Valero- és kertész-utcákon át választatnék el, s az új negyed Erzsébet-külváros nevet nyerne. A kivétel azonban akkorra halaszták, midőn az új törvénybírótság és telekkönyvezés életbe lép.

* (*Hideg időnk.*) Karinthiában a tél egész zordomságával köszöntött be. A hévmérvő 28 fokra esett le a fagypontra alatt. A madarak megfagyva hulltak a földre. Szebenben pedig e hó 2-ikén 25 foknyi volt a hideg. Pesten vasárnapra a Duna befagyott.

* (*Vasuti összeütközés történet*) Esztergom-Nána mellett f. hó 3. és 4-ike közti éjjel. A Pestről Bécsbe menő 6. számú személyvonat egy tehervonatba ütközött s egy postakocsi és 3 waggon összezuzatott. Emberélet szerencsére nem veszett el.

* (*Borzasztó gyilkosság.*) Hevesből, Tisza-Nánáról írják, hogy egy parasztlégy 2 frtért háromszoros gyilkosságot követett el. Egy szegény zsidókat tartozott ez összeggel, s múlt héten kedden este felszólította, fogjon egy zsákot, s jöjjön vele házához, hol tartozása fejében gabnával fogja kielégíteni. A hitelező mi roszat sem gyamitva, követte adósát, ki őt egyenesen az istállóba vezette, s ott egy fejére mért iszonyotos baltacsapással megölte. Azután a holttestemet a zsákba téve kivitte a falu szélére, s ott egy mély árokba dobta. Most azonban a meggyilkoltnak nejtől kelle tartania, s azért annak házához menve, az ablakon kopogott. Az asszony azon hitben, hogy férje érkezett hazá, habozás nélkül kinyitotta az ajtót, de azon pillanatban szintén szétzuzott fövel bukott a küszöbire. Ekkor egy két éves leányka sírása hallott a szobából, s a vért izelt szörnyeteg berohanva, azt is meggyilkolta. A gyermeket egy felhasított dumna tollai közé rejté, az anyát pedig ott hagyta a véres küszöbön. A bűnös már kézre került, s midőn tette tudomásra jutott, az összes lakosság ingerültsége ellene oly nagy volt, hogy alig lehetett a nép rögtönitélete alól megmenteni.

* (*A lánchíd forgalma*) a múlt 1869. évben összesen 696,096 frtra ment és pedig a hidon bevettek 40,000 frtra rugó katonai átalányon kívül 591,269 frtot, a csónakok közlekedéséből 64,826 frtot.

* (*Ho vérdzsenkarok*). Az erdélyi és zágrábi honvédkerületi parancsnokságok tervezetet terjesztettek fel a miniszteriumhoz, mely szerint a nevezett kerületekben igen csekély költség mellett lehetne honvérdzsenkarokat szervezni, miután a költségek legnagyobb részét egyrésztől a báni pénztár és Zágráb városa, másrésztől pedig Szeben városa fedeznének.

* (*Gyulay Pál*) a színészeti tanoda aligazgató-ságáról csakugyan lemondott, hogy idejét teljesen az irodalomnak szentelhesse.

* (*Mosonmegye tanügyi statisztikája.*) E megye leszámítva a mintegy 3000 lakossal bíró Magyar-Óvár mezővárost, honnan az adatok hiányosak valának, 72,339 lakossal bir. A megyének 55 községe és 43 puszáján és majorban a legközelebb lefolyt tanévben 13,223 tankötelezett gyermek közül tényleg 11,699 gyermek járt iskolába, tehát a tankötelezetteknek 88%-a, s így minden 6 lakosra jut egy-egy iskolába járó növendék. Azon említett 55 községben s 43 puszán létezik 74 iskola, melyek közül róm. kath. felekezeti 50, ágost. hitv. evang. fel. 10, izraelita 6, községi 2 és puszai 6, mely utóbbiakban a gyermekek felekezeti különbség nélkül oktattaknak. Tannyelvre nézve az iskolák közül magyar 6, német 45, horvát 6, magyar-német 12, horvát-német 7, horvát-német-magyar 13. s az összes iskolákból a lefolyt tanévben 1150 gyermek lépett ki, a kik jól tudtak olvasni és írni, Mig 1524 tankötelezett gyermek az oktatásban nem részesült. A 74 iskolapületben fennálló 109 tanteremben működik jelenleg 79 rendszeres tanító és két tanítónő; továbbá 35 segédtanító és 1 segédtanítónő. Összesen 117. Egybevetve a tényleg iskolába járó tanulóknak számát a tanítókéval és tantermekével, minden tanítóra átlagosan 99. és minden tanteremre átlagosan 107 tanuló esik. A 74 iskolapület közül jó karban van 56. középszereű karban 17. rossz karban 1, s 40 iskola bir a mezsei gazdaság és kertészet gyakorlati tanítására alkalmas helyiséggel.

* (*Kimutatás*). Dr. Schwartzner Ferenc magán elme- és ideggyógyintézetében Budán, 1869. évi jan. 1-től dec. végéig gyógykezelés alatt volt 81 férfi, 56 nő, összesen 137 beteg. Meggyógyult 17 férfi, 11 nő; más intézetbe áttétetett 1 férfi 6 nő; meghalt 8 férfi, 2 nő. Apólas alatt maradt tehát 1870. jan. 1-én 53 férfi, 36 nő, összesen 89 beteg.

* (*Peabody holttestének megérkezése szülőföldjére.*) Mint Portland-ből jelentik, Peabody holttestei jan. 24-én formászerint átszolgáltattak az Egyesült-Államoknak, s a „Monarch”-ról a „Leyden” gőzösre vitették át. Erre szárazra szállítottak, s tiz brit tengerész által a gyászokocsira vitettek. Commerell kapitány néhány szóval átadta a holttestemet Chamberlain, maine-i kormányzó-nak. Ez utóbbi azt válaszolá, hogy az amerikai nép hálásan méltányolja N.-Britannia nemzeti udvariasságát, s ama gyöngödséget, melyely Viktória királynő Peabody tisztelt holttestemét szülőföldjének visszaszolgáltatta. — Erre a gyászokocsi, a rokonok s gyászolók, számos küldöttségek, a brit s amerikai hajóhadak tisztjai által kísértetve, a városházához ment, hol a holttestemek közszemlére tétettek ki.

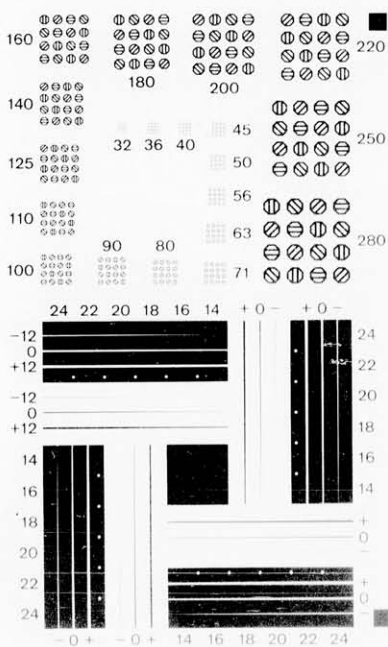
* (*A hírlapirodalom Franciaországban a múlt év alatt*) csak a vidéken növekedett jelentékenyen. Párisban 1868. okt. 31-én volt 82 politikai és 606 nem-politikai napilap s folyóirat; 1869. okt. 31-dikéig a politikai lapok száma csak hattal növekedett, a nem-politikai lapoké pedig hárommal fogyott. Nem így a vidéken. A vidéken 1868. okt. 31-kén fenállott 398 politikai lap, és 725 nem politikai lap. 1869. október végén a vidéken 460 politikai volt és 873 nem-politikai lap állott fenn.

OSZK.

1982.

1: 11

FOLYTATÁS

**ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
MAGYAR NEMZETI KÖNYVTÁR**

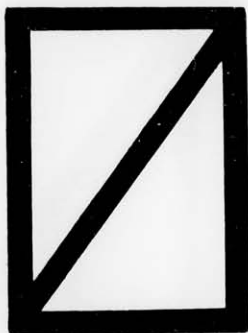
**BIBLIOTHÈQUE NATIONALE SZÉCHÉNYI
BUDAPEST, HONGRIE**

FM3/4139

1870:7

A MIKROFILMEZÉSŐL SZÁNDÉKOSAN KIHAGYOTT
LAP

AZ EREDETI DOKUMENTUMBAN A LAP ÜRES

AZ EREDETI DOKUMENTUMBÓL A LAP HIÁNYZIK

AZ EREDETI DOKUMENTUM ROSSZUL OLVASHATÓ

HAZÁNK S A KÜLFÖLD

1870. /6.évf./ .   jan. 6-dec. 29.   1-52. szám.

Tartalomjegyzék: 1-2.félévi.

Borítólap: 1-52. számhoz.

